

תרביץ

לעניינהמזכרמספרות' שונד' בידיש'לספרות' שונד' בעברית

Author(s): יעקב שביט

Source: *Tarbiz* / כרך נג, חוברת ב (תשמ"ד טבת-אדר), pp. 304-306

Published by: [Mandel Institute for Jewish Studies/ "](#)

Stable URL: <http://www.jstor.org/stable/70028012>

Accessed: 22/05/2013 04:21

Your use of the JSTOR archive indicates your acceptance of the Terms & Conditions of Use, available at

<http://www.jstor.org/page/info/about/policies/terms.jsp>

JSTOR is a not-for-profit service that helps scholars, researchers, and students discover, use, and build upon a wide range of content in a trusted digital archive. We use information technology and tools to increase productivity and facilitate new forms of scholarship. For more information about JSTOR, please contact support@jstor.org.

Mandel Institute for Jewish Studies/ " is collaborating with JSTOR to digitize, preserve and extend access to *Tarbiz* /.

<http://www.jstor.org>

לעניין המעבר מספרות 'שונד' בידיש לספרות 'שונד' בעברית

מאת

יעקב שביט

במאמרו 'לתולדות ספרות ה"שונד" בידיש' כותב פרופ' ח' שמרוק, כי 'הייבוא של החוכרות של "רעגינא" ו"סאבינה" לארץ ישראל מחזק רק את טענתם של מחברי המאמר,² "שראוי לבדוק את הדמיון שבין ספרות הכידור בהמשכים בעיתונות היידית בפולין לבין הסיפורים הרומנטיים-הפליליים שנתפרסמו בארץ בשנות השלושים והארבעים"... מסתבר שהמגעים התקיימו בצורה ישירה בארץ עצמה.¹ אכן, חקר ספרות ה'שונד' בידיש ובעברית עדיין טעון הרחבה רבה, בין השאר משום שאין בידינו אינוונטר של ספרות זו, שהתפרסמה בעתונות היומית בידיש בפולין או בסדרות של חוכרות. ועוד יותר משום שאין בידינו מידע מספיק על זהותם של כותבי ספרות ה'שונד' בעברית, וכן אין עדיין ביכולתנו להשוות בין ה'יצירות' הללו ולעקוב אחרי גלגולי התכנים והערכים במעברם מספרות ה'שונד' האירופית — בעיקר הגרמנית והצרפתית — לספרות ה'שונד' בידיש, ודרכה אל ספרות ה'שונד' בעברית.

אולם יש עתה אפשרות לקבוע כי הופעתה של ספרות 'שונד' בעברית במרוצת שנות השלושים, והתחדשותה האינטנסיבית לאחר הפסקה בשנות מלחמת העולם השנייה (הפסקה שנוצרה לא מטעם בשל המחסור בנייר ולא דווקא בשל המחסור בקוראים) קשורה קשר הדוק בספרות ה'שונד' בידיש. למעשה ניתן לומר, כי כדי להשלים את הרב-מערכת של הספרות העברית ולכלול בה בצד יצירות קנוניות וחצי-קנוניות מקוריות ומתורגמות גם יצירות לא-קנוניות מקוריות ומעובדות, היתה ספרות ה'שונד' בידיש המקור העיקרי שממנו שאלה הספרות הלא-קנוניות העברית את יצירות ה'שונד' שלה. בעוד ששתי הספרויות — היידית והעברית — פיתחו במידה רבה כמקביל וכו בזמן ספרות קנונית מקורית ואף הכניסו למערכת הספרותית בשתי הלשונות ספרות חצי-קנונית פופולרית מתורגמת, שרווחה בספרויות האירופיות במאה הי"ט ובין שתי מלחמות העולם, הרי הספרות העברית לא פיתחה, בשונה מן הספרות בידיש, ספרות לא-קנונית מסוגה של ספרות ה'שונד'. התנגדות אידיאולוגית תרבותית-ערכית עזה, מעמדה הלאומי של הספרות העברית ומיעוט קהל הקוראים עברית במזרח אירופה ובארץ-ישראל היו המכשולים העיקריים לאי הופעתה של ספרות 'שונד' עברית. יתרה מזאת: ספרותה 'שונד' נתפסה בעיני האידיאולוגים של התרבות והספרות העברית כגילוי אימננטי 'שלילי' של התרבות העממית בידיש, המכוונת להמוני העם, שעה שהספרות העברית היא ספרות בעלת יעוד לאומי-תרבותי ומכוונת על כן לעילית התרבותית. נושאי השקפה זו נאבקו במרץ רב ובאמצעים שונים גם נגד הכנסת יצירות ספרות מתורגמות שנחשבו 'פופולריות' או 'חצי קנוניות' לספרות העברית, ורק מעטים הרחיבו עוז להגן על הצורך התרבותי והחברתי של הקורא העברי בספרות 'צמוכה' מסוג זה.

¹ ח' שמרוק, 'לתולדות ספרות ה"שונד" בידיש', תרביץ נב (תשמ"ב), עמ' 325–354.

² ראה: זהר ויעקב שביט, 'לתולדות "ספרות הפשע" העברית בארץ ישראל', הספרות 18–19 (1974), עמ' 44, הערה 35.

³ שמרוק, שם, עמ' 341, הערה 40.

רק בשנות השלושים, בהשפעתה הישירה של ספרות 'שונד' הרומנטית-פילית בידיש — ששמרוק תיאר באחרונה בהרחבה את קורותיה ואת הדמויות שנטלו חלק ביצורה ובהספקתה לקהל הקוראים — הופיעה גם ספרות 'שונד' בעברית. ספקיה בארץ היו בעיקרו של דבר אלה שסיפקו אותה גם בפולין, או בעלי מעמד זהה, כלומר עיתונאים וסופרים-למחצה שכתבו על דפי העתונות היומית העממית ובפרוידיקה הספרותית העממית בפולין ועלו ארצה מתוך נכונות להמשיך בהתעסקות זו בלי להתחשב בהתקפות החריפות מצד 'נטורי החומות' של הספרות העברית.⁴ סדרות 'מקוריות' מעין אלה החלו להופיע, כאמור, ערב מלחמת העולם השנייה והתחדשו לאחריה. כך היתה אחת הסדרות הראשונות שראו אור בארץ-ישראל לאחר המלחמה אותה סידרה עצמה שזכתה להצלחה מסחרית מסחררת בפולין (ובארצות הברית) בשנות השלושים. עוד בשנת 1946 נמשכה פעילות זו. עלילתה של הסידרה הפופולרית 'סאבינא, ראמאן פון א קראנקען שוועסטער, אנאמ'ע געשיכטע פון א טראגישע ליבע' הועתקה מוורשה לתל-אביב והיא נעשתה — לאחר עיבוד, תוספות ושינויים מסוימים — לסידרה פופולרית בשם 'אביבה: קורותיה של מעפילה צעירה, רומן אהבה והרפתקאות בהמשכים', שראתה אור בהוצאת 'הרומן המרתק' בשנת 1946 ואשר הופיעה בחמישים המשכים והחזיקה למעלה משמונה מאות עמודים. מהשוואת הנסחים נראה, כי לא היו בפני המעבד כמעט כל קשיים בעתקת העלילה הרומנטית-פילית המפותלת מפולין לארץ-ישראל המנדטורית. סדרות אחרות שהופיעו בתקופה זו נשאו אופי דומה, אף שגלוי לעין כי השתחררו מן האופי השמרני למדי של ספרות 'השונד' בידיש והתקרבו לכיוון הפורנוגרפיה. היות ואין בדיננו, כאמור, האינטונטר של הסדרות בידיש, אין ביכולתנו לברר אם הסדרות של סוף שנות הארבעים מקוריות הן כולן או בחלקן ואלו מהן היו עיבוד של סדרות שראו אור בוורשה.

כאמור, הופעת ספרות 'השונד' המקורית בעברית, שהיתה בעיקרו של דבר נסיון קצר ימים ולא מתמשך — שכן את מקומה תפסה באופן אינטנסיבי מאוד ספרות רומנטית, רומנטית-פילית ופורנוגרפית מתורגמת (או פסבדו-מתורגמת) — ניתקה גם את התלות החלקית והשולית של הקורא הדו-לשוני היהודי בארץ-ישראל בספרות 'ידיש', כשנמצאה לו עתה — ובעיקר לקורא החד-לשוני — ספרות 'שונד' עברית. אולם הופעת 'השונד' העברי ותוכנו מעוררים עוד שני עניינים בעלי חשיבות: (א) בחינת תפוצתה של ספרות 'קלוקלת' זו עשויה ללמד לא מעט על התפתחות טיבו ותכונותיו של קהל הקוראים בעברית בארץ-ישראל המנדטורית (ואף לאחר מכן) לעומת תדמיתו השגורה למדיי קורא אליטארי; (ב) בחינת הרקע האורכני והחברתי של יצירות 'השונד' בעברית עשויה להאיר לא מעט מיגזורים חברתיים שהספרות העברית הקנונית התעלמה מהם או הזניחה אותם. כיוון שספרות לא-קנונית משקפת פעמים רבות את ה'טווח הקצר של ההיסטוריה' (short-term) ומגיבה עליו בצורה מהירה הרבה יותר מאשר הספרות הקנונית, ואף מייצגת בצורה נאמנה יותר נורמות תרבותיות וסטריאוטיפים תרבותיים וחברתיים קולקטיביים, הרי ניתן להניח, כי דווקא משום היותה ככולה לקונונציות ספרותיות 'צרות' היתה הספרות הפופולרית-העממית בעברית מסוגלת לבטא ביתר מהימנות מיגזורים שונים של החיים האורכניים בארץ. אף יתרה מזו: ספרות 'שונד' עברית לא יכולה היתה להופיע מבלי שיהיו לה כותבים, מבלי שיימצא לה קהל רחב דיו הדורש אותה כמצרך תרבותי ומבלי שתוכל למקם את עלילותיה ברקע חברתי-כלכלי-תרבותי מתאים. נראה על כן, כי חקר ספרות 'השונד' בידיש ובעברית איננו בשום מקרה רק פרק בתולדות הספרות בידיש ובעברית ובחקר המגעים שבניהם, אלא גם פרק בעל ערך בחקר התפתחותה של התרבות העברית, במובן הרחב ביותר של המושג.⁵

⁴ ראה לאחרונה גם: ח' שמרוק, 'תעודה נדירה לתולדותיה של הספרות הלא-קנונית בידיש', הספרות 32 (1983), עמ' 13-33.

⁵ בעניין זה דנתי ביתר הרחבה בהרצאה בקונגרס לחקר שפת יידיש וספרותה, שנערך באוכספורד, יולי 1983.

ליקוטי תרביץ

עם הופעת כרך היובל של 'תרביץ', יזמה הוצאת הספרים ע"ש י"ל מאגנס סדרת מיקראות המוקדשות לנושאים שונים במדעי היהדות, והכוללות מבחר מאמרים שבנושא המיקראה אשר התפרסמו בחמישים הכרכים הראשונים של כתב-העת.

עד כה ראו אור:

- מיקראה על כתובות יהודיות (בעריכת י' נוה), 328 עמ'
- מיקראה בחקר המקרא (בעריכת מ' ויינפלד), 322 עמ'
- מיקראה בחקר לשון המקרא (בעריכת א' הורביץ), 326 עמ'
- מיקראה בספרות האגדה (בעריכת א' שנאן), 359 עמ'

בהזמנת נא לפנות אל הוצאת מאגנס, האוניברסיטה העברית, ירושלים 91904